

Nekateri dejavniki raznolikosti vseživljenjskega učenja v slovenskih regijah

Petra Javrh

Andragoški center Republike Slovenije

petra.javrh@acs.si

Regionalne razlike tako na ravni kohezijskih kot statističnih regij se postopno povečujejo, saj manj razvite regije težko presežejo napredek razvitejših, hkrati pa si po vsaki krizi hitreje opomorejo razvitejše regije (prim. Pečar 2020; Urad republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj 2020). Posebej pomembna sta pravočasno prilagajanje in krepitev ustreznega znanja ter spretnosti prebivalstva. Izhajamo iz predpostavke, da morajo imeti vsi odrasli vsaj do določene mere razvite temeljne spretnosti oz. kompetence, ki jih potrebujejo za vključevanje v številne možne oblike izobraževanj in usposabljanj v njihovih ožjih ter širših lokalnih okoljih. Vseživljenjsko učenje smo razumeli kot učenje, ki zajema vse vrste učenja in poteka od zgodnjega otroštva do konca življenja, namenjeno pa je tako pridobitvi izobrazbe oz. kvalifikacije kot tudi osebnemu razvoju, aktivnemu državljanstvu in dvigovanju kakovosti življenja. Preučevali smo, v kakšnih okoliščinah se bodo v regijah bolje razvijale neformalne oblike vseživljenjskega učenja, ki bi kar najbolj prispevale k digitalnem preboju, zato smo se usmerili v preučevanje spretnosti reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih, na katere v Sloveniji najbolj vplivata dva socio-ekonomska dejavnika: starost in izobrazba.

Ključne besede: regije, spretnosti, vseživljenjsko učenje

Uvod

Pomembno vodilo J. A. Komenskega, ki ga upravičeno štejemo za evropskega utemeljitelja ideje o »permanentnem izobraževanju« (to je bil še nedavno sinonim za vseživljenjsko učenje), je bilo: »Treba je izobraževati najširše množice ljudi, ne glede na stan, starost in spol« (Vidmar 1995, 48). Če želimo doseči izobraževanje »scela in popolnoma«, kot je vseživljenjsko učenje opisal Komensky, vsepovsod potrebujemo knjige, šole in primerne učitelje (str. 48). Premišljevanje o vseživljenjskem učenju vodi k temeljnemu vprašanju: kaj omogoča razcvet neformalnih oblik vseživljenjskega učenja? V nadaljevanju bomo prikazali le en specifični vidik odgovorov na to vprašanje. Zanimali so nas stanje vseživljenjskega učenja v Sloveniji po regijah z vidika

spretnosti reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih (v nadaljevanju tudi: spretnosti reševanja problemov v TBO) ter morebitne razlike med regijami. Leta 2019 je med statističnimi regijami povprečje EU v razvitosti presežala zgolj osrednjeslovenska regija, ostale regije so bile pod tem povprečjem, nekatere še posebej (Urad republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj 2021, 116). Tehnologija hitro napreduje, zato se razkorak med tistimi z razvitejšimi spretnostmi in tistimi z manj razvitimi še povečuje. S tega vidika sta še posebej pomembna pravočasno prilagajanje in okrepitev ustreznega znanja ter spretnosti prebivalstva, v kontekstu tega pa še posebej spretnosti reševanja problemov v TBO.

Opredelitev vseživljenjskega učenja (VŽU) v izobraževanju odraslih

V Sloveniji je bilo vseživljenjsko učenje s strani andragoške stroke v *Strategiji vseživljenjskosti učenja* (Ministrstvo Republike Slovenije za šolstvo in šport 2007) opredeljeno kot vodilno načelo vsega izobraževanja in učenja ter kot temeljna družbenorazvojna strategija (Jelenc 2008). Zajema vse vrste učenja (formalno, neformalno in priložnostno) in poteka od zgodnjega otroštva do konca življenja (»od zibke do groba«).

Vseživljenjsko učenje je namenjeno tako pridobitvi izobrazbe oz. kvalifikacije kot tudi osebnemu razvoju, aktivnemu državljanstvu in dvigovanju kakovosti življenja. Bistveno za udeležanje vseživljenjskega učenja pa je, da imajo odrasli dovolj razvite temeljne spretnosti oz. kompetence, ki jim sploh omogočajo vključevanje v številne možne oblike izobraževanj. To je ključni motiv za usmeritev v analizo stanja razvitosti spretnosti po regijah. Ta analiza (prim. Javrh in Kompare Jampani 2022) je razkrila, da so v nekaterih regijah skupine, ki dosegajo višjo raven spretnosti, glede na odstotek bistveno večje kot v drugih. In obratno: v nekaterih regijah je delež prebivalcev, ki imajo zelo nizke spretnosti reševanja problemov v TBO, primerjalno precej večji, kot je povprečno za državo.

Zadnjih deset let je v Sloveniji ustaljeno padal delež odraslih, udeleženih v vseživljenjskem učenju (Eurostat b. l.), in tudi na ravni EU ni bilo povsem pričakovanega napredka na tem področju. Svet EU si je že leta 2009 zadal, da doseže 15-odstotno povprečno udeležbo odraslih v vseživljenjskem učenju v naslednjih desetih letih. Vendar se je v letu 2020 izobraževalo zgolj 8,4 % tistih, ki so bili stari med 25 in 64 let. Problematiko nizke motiviranosti in nizke vključenosti v izobraževanje odraslih je med skupinami delovno aktivnih odraslih osvetlila posebna tematska raziskava o odraslih z nizkimi dosežki v spretnostih, ki jih je merila raziskava PIAAC (Javrh 2020). Presenetil je novejši podatek, da se je udeležba odraslih v vseživljenjskem učenju v Sloveniji leta

2021 dvignila kar na 18,9 %, kar je kar za 10,5 odstotnih točk več v primerjavi z letom 2020 (Javrh 2020). Tako je bila po teh podatkih udeležba odraslih v vseživljenjskem učenju v Sloveniji v tem letu višja od povprečja EU 27 (10,8 %) in je tako glede na vključenost odraslih od 25 do 64 let v vseživljenjskem učenju Slovenija med članicami EU zelo napredovala. Kljub spodbudnemu podatku pa analize kažejo, da se podobno kot v povprečju držav EU tudi v Sloveniji vseživljenjskega učenja udeležuje več oseb s terciarno izobrazbo kot tistih, ki imajo le osnovnošolsko izobrazbo. Prav tako se vseživljenjskega učenja v najmanjšem odstotku udeležujejo delovno neaktivni.

Spretnosti reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih (TBO)

Reševanje problemov v TBO je sestavni del zmožnosti »najti, izbrati, ovrednotiti in uporabiti informacije s pomočjo računalnika« (Možina 2022, 39) za reševanje praktičnih problemov. Cilj raziskave Spretnosti odraslih – PIAAC 2016 je bil razumeti, koliko so odrasli opremljeni za uporabo informacij iz digitalnega okolja oz. v digitalnem okolju. »Ta raziskava je merila sposobnost odraslih, da rešujejo take probleme, s katerimi se kot IKT-uporabniki soočajo v moderni družbi« (OECD 2015, 15). Spretnosti reševanja problemov v TBO odražajo sposobnost reševanja problemov, ko odrasli uporabljajo informacijsko-komunikacijsko tehnologijo (IKT); so spretnosti, ki omogočajo življenje z IKT, delo z IKT, uporabo IKT pri komunikaciji z uradnimi institucijami ter soočanje z mnogoterimi izzivi novosti v razvoju IKT. Raven spretnosti pove, kako uspešen je posameznik pri procesiranju informacij v digitalnem okolju. Pove, kako uspešno lahko dostopa do njih, razume, se odzove, analizira in uporablja informacije, ki se pojavljajo na zaslonu.

TBO v mednarodnem kontekstu

Raziskava Spretnosti odraslih – PIAAC (OECD 2015) je razkrila nekaj mednarodno relevantnih ugotovitev v zvezi s spretnostjo reševanja problemov v TBO. Kljub temu da je pandemični čas prinesel mnoge nujne spremembe v ravnanju z IKT za celotno populacijo odraslih v razvitem svetu, raziskave ugotavljajo, da kakovostnega premika v resnici ni bilo (prim. Kim 2020; Härmäläinen idr. 2015; Härmäläinen idr. 2017; National Center for Education Statistic b. I.). V večini so se potrdile že skoraj desetletje stare ugotovitve prvega kroga raziskave PIAAC: v povprečju je eden od treh odraslih večš uporabe IKT, vendar se rezultati med državami precej razlikujejo (najboljše stanje v Evropi je v nordijskih državah, bistveno slabše pa v Italiji, Španiji in na Poljskem). V državah OECD, ki so sodelovale v raziskavi, je ena tretjina odraslih dosegla najvišje ravni spretnosti (raven 2 ali 3). Terciarna izobrazba in redno uporabljanje IKT

sta se pokazala kot dejavnika, ki sta močno in pozitivno povezana z odličnim reševanjem problemov z uporabo IKT.

Dva od treh odraslih sta uporabljala elektronsko pošto in internet v vsakdanjem življenju, izven dela pa vsaj enkrat mesečno. Skoraj polovica delovne sile je dnevno uporabljala e-pošto v službi, skoraj polovica je uporabljala programe za obdelavo besedil vsaj enkrat mesečno. Redni uporabniki IKT so imeli s tem možnost kontinuiranega razvijanja spretnosti reševanja problemov v TBO, zato so lažje rešili težave, ki zahtevajo usklajeno uporabo več različnih aplikacij, znali oceniti rezultate spletnih iskanj in se ustrezno odzvati na občasne nepričakovane rezultate. Najboljši so bili prebivalci nordijskih držav in Nizozemske, kjer je kar približno 40 % prebivalcev doseglo najvišje ravni. Nasprotno pa so Irska, Poljska in Slovaška izstopale po najmanjših deležih odraslih, ki so dosegli te ravni, in sicer s približno 20 %.

Razlike v možnosti dostopa do interneta in uporabe IKT so pojasnile velik del variacij pri usposobljenosti za reševanje problemov v TBO po državah: če so imeli odrasli dobre rezultate pri besedilnih in matematičnih spretnostih ter so bili mlajši, so v večji meri dosegali višje ravni pri reševanju problemov v TBO.

Če so prebivalci delali, so v večji meri dosegali višje ravni kot tisti brez dela. Delavci v kvalificiranih poklicih so bili pogosteje visoko usposobljeni za reševanje problemov v TBO kot tisti iz osnovnih poklicev. Vendar je bilo leta 2014 in 2015 (ko je raziskava potekala na terenu) le malo zaposlenih zaskrbljenih zaradi pomanjkanja računalniških znanj, potrebnih za dobro opravljanje dela, malo jih je tudi menilo, da bi pomanjkanje te spretnosti vplivalo na njihove možnosti za zaposlitev, napredovanje ali povišanje plače. Usposobljenost za reševanje problemov v TBO in uporaba IKT (predvsem e-pošte) sta statistično povezani z višjo stopnjo angažiranosti na delovnem mestu in višjo plačo, tudi če so bili upoštevani drugi dejavniki. Ugotovljeno je bilo, da bodo odrasli brez računalniških izkušenj statistično manj verjetno delovno aktivni in bodo bistveno manj plačani.

Prvemu krogu raziskave se je pridružila tudi Slovenija in pokazalo se je, da je v slovenski starejši populaciji zelo velik delež odraslih z nizkimi spretnostmi reševanja problemov v TBO. Skoraj polovica vseh prebivalcev, starejših od 50 let, je v tej raziskavi dosegla samo najnižjo raven. Del razlogov je mogoče pripisati generacijskim razlikam, saj so imeli v tem času starejši od 50 let precej manj izkušenj s tehnologijo kot med in po pandemiji oz. se o njej niso izobraževali v času svojega formalnega izobraževanja, saj takrat trenutne tehnologije še niso obstajale. V nasprotju s pričakovanji tudi visoko izobraženi odrasli, starejši od 50 let – primerjalno z drugimi Evropejci – niso bili najbolj

vešči reševanja problemov v TBO (Javrh 2018a), čeprav bi glede na delovna mesta, ki jih zasedajo, to pričakovali.

Digitalni preboj

Izraz se pogosto uporablja v povezavi z IKT in označuje opazen, odločilen napredek oz. učinek v digitalnih tehnologijah v zelo kratkem času. Doseči digitalni preboj je mogoče s pomočjo vizije, ki jo zajema tudi »Strategija digitalne transformacije gospodarstva« (Ministrstvo Republike Slovenije za gospodarski razvoj in tehnologijo 2021). Njena glavna vizija je ohranitev in krepitev vodilne vloge na področju naprednih digitalnih tehnologij, kot so: avtomatizacija in robotizacija, umetna inteligenca, internet stvari, podatkovna analitika, *blockchain* in kvantno računalništvo. Področje izobraževanja, predvsem pa izobraževanja odraslih pa bi moralo k temu prispevati z novimi odzivi na potrebe ljudi, ki se s temi tehnologijami niso srečali, jih ne razumejo in se jih celo bojijo. Zato je v tej strategiji izobraževanje osrednji mehanizem, ki mora ustvariti podporna okolja za povečanje digitalnih znanj in kompetenc v podjetjih. Treba je zagotoviti ustrezen ekosistem digitalne transformacije z ustreznimi znanji in veščinami (str. 2). Da bi lahko sistemsko načrtovali vlaganja v nova znanja in veščine, so pomembne ugotovitve o začetnem stanju.

Razvojno ogroženost regij izraža indeks razvojne ogroženosti (IRO), ki vključuje različne dejavnike razvoja z vplivom na kakovost življenja (Urad republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj 2020, 19).¹ Kazalnik razvojne ogroženosti dosega najnižjo vrednost v osrednjeslovenski regiji, najvišjo razvojno ogroženost pa izkazuje pomurska regija. Kriza zaradi epidemije covid-19 je – po mnenju finančnih analitikov – do zdaj imela neenakomeren vpliv na regije predvsem zaradi razlik v gospodarski strukturi (Urad republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj 2021, 26). Kazalnik kakovosti izobraževanja kaže ugodnejšo sliko, saj so razlike med regijami relativno majhne. Najpozitivneje seveda spet izstopa ekonomsko najrazvitejša osrednjeslovenska regija. Vse regije, ki so pod slovenskim povprečjem, se nahajajo v vzhodni Sloveniji, vendar tudi te bistveno ne odstopajo od slovenskega povprečja (Urad republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj 2020, 37). Opazna je zakonitost, da je večji delež terciarno izobraženih v regijah z boljšo razpoložljivostjo delovnih mest za bolj izobražene

¹ Za izračun kazalnika IRO je bilo upoštevanih 14 posamičnih kazalnikov, in sicer gospodarska aktivnost, produktivnost, dohodek, zaposlenosti, investicije, brezposelnost mladih, izobrazba, raziskave in razvoj, čiščenje voda, varovana območja, naravne nesreče, brezposelnost, staranje ter poseljenost.

Preglednica 1 Število respondentov v analizi in preračunano število prebivalcev v starosti od 16 do 65 let v posamezni regiji, za katere so podatki reprezentativni

Regija	(1)	(2)	Regija	(1)	(2)
Pomurska	304	74980	JV Slovenija	394	90897
Podravska	701	200028	Osrednjeslovenska	1085	336694
Koroška	251	47162	Gorenjska	499	125798
Savinjska	652	164108	Primorsko-notranjska	108	30790
Zasavska	118	28175	Goriška	335	75514
Posavska	191	44083	Obalno-kraška	268	70795
			Skupaj	4906	1289024

Opombe Naslovi stolpcev: (1) vzorec, (2) uteženi podatki. Po podatkih raziskave PIAAC 2016 (<http://piaac.acs.si>).

posameznike; to so npr. osrednjeslovenska, gorenjska in obalno-kraška regija (Urad republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj 2021, 131). Našteto je razlog za analizo stanja spretnosti reševanja problemov v TBO, katere izsledke predstavljamo v tem prispevku.

Metodološka izhodišča

Predmet analize je bil populacijski vzorec prebivalcev v starosti od 16 do 65 let iz slovenske baze PIAAC 2016 po posameznih statističnih regijah.

Predpostavka analize je bila izpeljana iz rezultatov posebne raziskave Spretnosti odraslih (Javrh 2022) in sicer: obstajajo razlike v predpogojih za razvoj in pospeševanje vseživljenjskega učenja v regijah. Opazovali smo podatke skupine odraslih, ki so v raziskavi Spretnosti odraslih – PIAAC dosegli višjo raven spretnosti reševanja problemov v TBO, imenovano »odrasli z višjimi spretnostmi« (dosežene 280,5 točke ali več za spretnosti reševanja problemov v TBO, tj. tretja raven spretnosti).

Vodilno raziskovalno vprašanje je bilo: V katerih regijah so bili glede na dosežke v spretnosti reševanja problemov v TBO najvišji dosežki in v katerih najnižji? Natančneje: Katere sociodemografske spremenljivke so bile v določeni regiji specifične glede na druge regije, če jih opazujemo v skupini prebivalcev z najvišjimi dosežki v spretnosti reševanja problemov v TBO?

Metoda

Pri analizi empiričnih podatkov so bile uporabljene deskriptivne metode in bivariatne analize. Ugotavljali smo skupne značilnosti posameznih skupin in razlike med njimi. Podatki so bili statistično obdelani s programom SPSS.

Rezultati

Mnogi, tudi skriti dejavniki

Poleg pomanjkanja časa, ki predstavlja eno izmed največkrat omenjenih ovir za udeležbo odraslih v aktivnostih vseživljenjskega učenja, je tu vrsta socialnodemografskih dejavnikov, kot so starost, spol, zaposlitveni in poklicni status, dosežena izobrazba in raven spretnosti, socialni in kulturni kapital, kraj bivanja in rasa/etnična pripadnost (prim. Boeren v Javrh in Kompare Jampani 2022). Posebej pomemben vpliv na udeležbo v vseživljenjskem učenju v Sloveniji ima v vseh meritvah doslej prav dosežena stopnja izobrazbe, torej pridobljen institucionaliziran kulturni kapital posameznika. Še več: tako kulturni kapital staršev in lastni kulturni kapital posameznika sta v Sloveniji razmeroma močna napovedovalca udeležbe v vseživljenjskem učenju: kulturni kapital je neposredni napovedovalec sodelovanja v izobraževanju odraslih in kulturni kapital staršev precej zanesljiv napovedovalec lastnega kulturnega kapitala (prim. Javrh in Kompare Jampani 2022, 274). Rezultati opravljene analize o raznolikosti stanja vseživljenjskega učenja v Sloveniji po regijah kažejo, da tudi na sposobnost reševanja problemov v TBO v Sloveniji najbolj vplivata starost in izobrazba, najšibkejši pa je vpliv spola.

Najvišje ravni spretnosti pri reševanju problemov v TBO so v naši analizi med starostnimi skupinami dosegli mlajši odrasli (obeh spolov), ki so bili hkrati tudi najbolj izobraženi. Udeležba v programih neformalnega izobraževanja ima pri tistih z nižjo stopnjo izobrazbe mnogo pozitivnejše učinke kot pri tistih, ki imajo srednjo, višjo izobrazbo in več. Ta ugotovitev še posebej velja za spretnosti reševanja problemov v TBO (Muršak in Radovan 2018; Možina 2022, 35–36).

Primerjave med regijami so pokazale, da je največji delež najmlajših moških (16–25 let) višjo raven spretnosti pri reševanju problemov v TBO dosegel v jugovzhodni Sloveniji (68,20 %), najmanjši pa v zasavski regiji (18,41 %). Nihče iz najstarejše skupine prebivalcev (56–65 let) v posavski regiji ni dosegel višje ravni spretnosti pri reševanju problemov v TBO, enako je veljalo za moške te starosti v zasavski regiji.

Večji delež prebivalcev, ki so dosegli višjo raven spretnosti pri reševanju problemov v TBO, je živel v večjih krajih in mestih (v naseljih z več kot 10.000 prebivalci) kot na podeželju. Večji odstotek tistih z nizko ravno spretnosti pa je povečini prebival v manjših kmečkih naseljih. V teh okoljih je manj možnosti za razvijanje kompetenc, ki se uporabljajo v TBO. V večjih naseljih je več možnosti in ponudbe za formalna ter neformalna izobraževanja s tega področja pa tudi večji izbor zaposlitev na položajih, ki predvidevajo delovne

naloge v TBO. Obalno-kraška regija je v tem oziru izstopala z majhnim deležem prebivalcev, ki so dosegli višjo raven spretnosti pri reševanju problemov v TBO, čeprav so živeli v srednje velikih naseljih in mestih. Najmanjša odstopanja v deležu prebivalcev z višjo ravno spretnosti pri reševanju problemov v TBO glede na to, v kakšnem tipu naselja so živeli, so bila v pomurski regiji. Osrednjeslovenska regija je imela – ne glede na tip naselja – najvišji delež prebivalcev, ki so dosegli višjo raven spretnosti pri reševanju problemov v TBO, v primerjavi z ostalimi regijami v Sloveniji. Med skritimi dejavniki bi bilo v prihodnje posebej pomembno analizirati možne vplive dnevnih migracij. Z intenzivnimi dnevnimi migracijami zaradi dela se manjša naselja spreminjajo iz funkcionalnih naselij v spalne soseske. Bolj izobraženi posamezniki se dnevno vozijo v druge regije, kjer zasedajo višja delovna mesta, kar najverjetneje pomeni, da se njihova socialni in kulturni kapital razvijata izven kraja bivanja.

Nizka zahtevnost po kvalificiranosti in nespodbudno delovno okolje ne vzpodbujata razvoja spretnosti

Prebivalci, ki so opravljali osnovne poklice in preprosta dela, so v večjem deležu izkazovali zelo nizko raven spretnosti pri reševanju problemov v TBO. In obratno: prebivalci, ki so opravljali kvalificirane poklice, so v veliko večjem obsegu obvladovali višjo raven reševanja problemov v TBO. Pomurska regija je imela med vsemi najbolj odstopajočo razporeditev deležev prebivalcev z višjo ravno spretnosti pri reševanju problemov v TBO – med prebivalci z osnovnimi poklici jih kar polovica dosega višjo raven spretnosti. Če primerjamo regije v celotni državi, ima osrednjeslovenska regija največji delež prebivalcev s kvalificiranimi poklici, ki dosegajo višjo raven, med vsemi regijami (to je bilo 64,29 %, kar predstavlja približno 90.350 prebivalcev, za razliko od celotne vzhodne regije, kjer je bilo le 80.000 prebivalcev s kvalificiranimi poklici, ki so dosegli to raven). Pri posameznikih, ki opravljajo osnovne poklice in preprosta dela ter dosegajo nizke ravni reševanja problemov v TBO, delovno okolje ne predstavlja spodbujajočega konteksta za razvoj digitalnih kompetenc. Zato bo vzpostavljanje kulture vseživljenjskega učenja v podjetjih ena od pomembnih prihodnjih nalog. Postavlja se vprašanje, ali je lahko razvito socialno okolje izven dela zadosten dejavnik za razvoj omenjenih kompetenc, s tem pa za ustvarjanje pogojev za digitalni preboj.

Družinske oz. socialne okoliščine

Največji delež prebivalcev, ki so dosegli višjo raven spretnosti pri reševanju problemov v TBO, ni živelo s soprogom ali z zunajzakonskim partnerjem ka-

kor tudi ni imelo otrok. Višjo raven spretnosti so v večjem deležu dosegali tisti prebivalci, katerih soproj oz. partner je zaposlen za polni delovni čas, za razliko od prebivalcev, katerih soproj oz. partner je brezposeln ali upokojen; ti so v velikem odstotku dosegli zelo nizko raven spretnosti. V gorenjski in obalno-kraški regiji so odstopanja v velikosti deleža prebivalcev z višjo ravno spretnosti pri reševanju problemov v TBO glede na število članov v gospodinjstvu najmanjša (manjša kot 10 %). V regiji jugovzhodna Slovenija je bila največja razlika v velikosti deleža prebivalcev z višjo ravno spretnosti pri reševanju problemov v TBO v primerjavi s kontrastno skupino, če so respondenti živeli s partnerjem/soprogom in imeli otroke. V pomurski regiji je bil primerjalno z drugimi regijami v Sloveniji največji delež respondentov z višjo ravno spretnosti pri reševanju problemov v TBO, čeprav je soproj/partner opravljal delo v gospodinjstvu ali skrbel za otroke/družino (100 %), bil vaje-nec/pripravnik (90 %) ali zaposlen za krajši delovni čas (83,98 %).

Podatki po regijah nazorno zrcalijo vpliv socialnodemografskih značilnosti posameznikov, vključno s socio-ekonomskimi kazalniki, nakazujejo pa tudi vpliv socialnega okolja, v katerem posameznik živi. Premoč kulturnega kapitala izvirne družine se posebej kaže pri migrantih prve generacije in pri posameznikih, katerih starši imajo nižjo stopnjo izobrazbe. Prebivalci, ki so migranti prve generacije, dosegajo zelo nizko raven spretnosti pri reševanju problemov v TBO za razliko od migrantov druge generacije in nemigrantov; le-ti dosegajo višjo raven spretnosti. Vendar gre pri tem upoštevati tudi razvitost neposrednega sociokulturnega okolja oz. kraja bivanja.

Večina prebivalcev z migrantskim ozadjem, katerih mati ali oče sta zaključila višje in visokošolsko izobraževanje, je dosegla višjo raven pri reševanju problemov v TBO. Od vseh regij v Sloveniji je imela v skupini manjši delež respondentov z materami/s skrbnicami z višjo ali visokošolsko izobrazbo (54,98 %) samo obalno-kraška regija, če smo ga primerjali z deležem v skupini respondentov z materami/s skrbnicami s srednješolsko izobrazbo (58,26 %). Zasavska regija je bila med vsemi regijami v državi edina, kjer je skupina prebivalcev, ki niso bili rojeni v Sloveniji, v večjem deležu dosegla višjo raven spretnosti pri reševanju problemov v TBO kot skupina rojenih v Sloveniji. V goriški, posavski in zasavski regiji so priseljenci druge generacije dosegli višjo raven spretnosti pri reševanju problemov v TBO v manjših deležih kot v skupini priseljencev prve generacije.

Razlike so vidne pri samooceni zdravja

Prebivalci z višjo ravno spretnosti pri reševanju problemov v TBO so svoje zdravje na petstopenjski lestvici samoocenili bolje kot tisti, ki so dosegli zelo

nizko raven spretnosti. Pomurska regija izstopa po velikem deležu te skupine, ki je kljub vsemu svoje zdravje ocenila kot slabo (45,20 %). V zasavski in posavski regiji pa ni bilo nikogar na višji ravni spretnosti, ki bi izbral to oceno. Le v koroški regiji so bili deleži prebivalcev z višjo ravno spretnosti pri reševanju problemov v TBO glede na samooceno zdravja precej izenačeni in se ta polarizacija ni izrazila.

Obsežnost domačih knjižnic in višji dosežki

Prebivalci, ki so imeli doma več knjig, so v večjem deležu dosegli višjo raven pri reševanju problemov v TBO kot tisti z manj knjigami. Le v zasavski regiji je bil zanemarljiv delež respondentov z višjo ravno, čeprav naj bi imeli doma več kot 200 knjig. Obalno-kraška regija je imela med vsemi slovenskimi regijami največji delež prebivalcev z višjo ravno med tistimi, ki so ocenili, da imajo doma zelo malo knjig (manj kot 25). V regiji jugovzhodna Slovenija so skoraj vsi, ki so izjavili, da imajo doma več kot 500 knjig, dosegli višjo raven.

Sklep

Podatki raziskave PIAAC 2016 kažejo (npr. Desjardins 2017; 2020), da je udeležba odraslih v vseživljenjskem učenju neenakomerno porazdeljena v vseh državah, tudi Sloveniji, ne samo glede na doseženo stopnjo izobrazbe, ampak tudi po starosti, socialno-ekonomskem statusu in socialnodemografskih značilnosti. V vseh primerih imajo neenake možnosti za udeležbo v vseživljenjskem učenju ranljive skupine odraslih: starejši odrasli, odrasli z nizko stopnjo dosežene izobrazbe, odrasli z nizko ravno funkcionalne pismenosti, odrasli z nizko ravno socialno-ekonomskega ozadja, izraženo v izobrazbi staršev (še posebej značilno za Slovenijo), kakor tudi odrasli, ki so rojeni v tujini in/ali je njihov materni jezik tuj (Javrh in Kompare Jampani 2022). O tej, manjši ranljivosti lahko govorimo takrat, ko je teh okoliščin in dejavnikov manj ter je mogoče s posameznimi intervencijami preprečiti zdrs odraslih v družbeno izključenost in ohraniti njihovo izobraževalno dejavnost. Večja ranljivost nastopi takrat, ko se pri odraslem posamezniku nakopiči več dejavnikov tveganja in nanje ne moremo več vplivati s posameznimi intervencijami, ki ne upoštevajo večkratne izključenosti. V Sloveniji se srečujemo z oblikami večkratne družbene izključenosti posameznikov in skupin odraslih ne glede na regijo.

Vse navedene skupine prebivalstva dosegajo precej nižje odstotke pri udeležbi v vseživljenjskem učenju. Razlike v spolu so zanemarljive v večini držav, a tipično v korist moških za 5 %. Države, kot so Nizozemska in vse nordijske države (z izjemo Islandije), beležijo najvišji odstotek udeležbe v vseživljenjskem

učenju pri vseh ranljivih skupinah odraslih. Največji razkorak glede udeležbe odraslih v vseživljenjskem učenju med ranljivimi skupinami odraslih ter najbolj privilegiranimi odraslimi (glede na izobrazbo, socialno-ekonomski status) pa je zaznati v državah, kot so: Avstrija, Belgija in Češka kakor tudi Slovenija (Javrh in Kompare Jampani 2022; gl. tudi Dolničar, Mrzel in Šimenc 2018).

Preučevali smo, v kakšnih okoliščinah se bodo v slovenskih regijah bolje razvijale neformalne oblike vseživljenjskega učenja, ki bi kar najbolj prispevale k digitalnem preboju, zato smo se usmerili v preučevanje spretnosti reševanja problemov v TBO, na katere v Sloveniji najbolj vplivata dva socio-ekonomska dejavnika: starost in izobrazba.

Potrebni bodo sistemski ukrepi, da bi regionalne razlike tako na ravni kohezijskih kot statističnih regij zmanjševali in ne povečevali, saj manj razvite regije v kriznih obdobjih težko dosežejo napredek razvitejših. Kot najnujnejše z vidika VŽU preboja vidimo pravočasno prilagajanje in krepitev ustreznega znanja in spretnosti vsega prebivalstva. Izhajali smo iz predpostavke, da morajo vsi odrasli vsaj do določene mere imeti pogoje za razvoj temeljnih spretnosti oz. kompetenc. Vseživljenjsko učenje smo razumeli kot učenje, ki zajema vse vrste učenja in poteka od zgodnjega otroštva do konca življenja.

Kljub nenadnemu izboljšanju rezultata glede vključenosti v vseživljenjsko učenje v Sloveniji v letu 2022 je v navedena področja treba dolgoročno vlagati in jih načrtno krepiti. To nam poleg raziskave Spretnosti odraslih – PIAAC kažejo tudi podatki drugih raziskav, med njimi: statistični podatki o vključenosti odraslih v izobraževanje (npr. anketa o delovni sili), statistični podatki o izobrazbeni strukturi in socialnodemografskih značilnostih prebivalstva Slovenije (podatki SURS po letih), analiza potreb izobraževalcev odraslih ter drugi.

Literatura

- Desjardins, R. 2017. *Political Economy of Adult Learning Systems*. London: Bloomsbury Academic.
- . 2020. »PIAAC Thematic Review on Adult Learning.« OECD Education Working Papers No. 223, OECD, Pariz.
- Dolničar, V., M. Mrzel in M. Šimenc. 2018. »Digitalna pismenost in reševanje problemov v tehnološko bogatih okoljih: primer Slovenije.« V *Spretnosti odraslih*, ur. P. Javrh, 181–195. 2., recenzirana in dopolnjena izd. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Eurostat. B. I. »Participation Rate in Education and Training (Last 4 Weeks) by Sex and Age.« https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/TRNG_LFS_01__custom_2681360/default/table?lang=en.
- Hämäläinen, R., B. De Wever, A. Malin in S. Cincinato. 2015. »Education and

- Working Life: VET Adults' Problem-Solving Skills in Technology-Rich Environments.« *Computers & Education* 88:38–47.
- Hämäläinen, R., B. De Wever, K. Nissinen in S. Cincinato. 2017. »Understanding Adults' Strong Problem-Solving Skills Based on PIAAC.« *Journal of Workplace Learning* 29 (7/8): 537–553.
- Javrh, P., ur. 2018a. *Poročilo o raziskavi spretnosti odraslih PIAAC 2016*. Tematske študije. 2., posodobljena izd. Ljubljana: Andrigoški center Slovenije.
- , ur. 2018b. *Spretnosti odraslih*. 2., recenzirana in dopolnjena izd. Ljubljana: Andrigoški center Slovenije.
- , ur. 2020. *Delovno aktivni prebivalci z nižjimi spretnostmi: študija podatkov raziskave Spretnosti odraslih – PIAAC*. Ljubljana: Andrigoški center Slovenije.
- Javrh, P. 2022. *Spretnosti odraslih v slovenskih regijah: študija podatkov raziskave Spretnosti odraslih*. Ljubljana: Andrigoški center Slovenije.
- Javrh, P., in T. Kompare Jampani, ur. 2022. *Raznolikost stanja vseživljenjskega učenja v Sloveniji po regijah glede na spretnosti reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih: prikaz rezultatov analize podatkov iz baze PIAAC 2016 SLO*. Ljubljana: Andrigoški center Slovenije.
- Jelenc, Z. 2008. »Vseživljenjskost učenja in strokovno izrazje v vzgoji in izobraževanju.« *Andrigoška spoznanja* 14 (3/4): 21–30.
- Kim, S. 2020. »A Quasi-Experimental Analysis of the Adult Learning Effect on Problem-Solving Skills.« *Adult Education Quarterly* 70 (1): 6–25.
- Ministrstvo Republike Slovenije za gospodarski razvoj in tehnologijo. 2021. »Strategija digitalne transformacije gospodarstva.« <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MGTS/Dokumenti/DIPT/Strategija-digitalne-transformacije-gospodarstva>.
- Ministrstvo Republike Slovenije za šolstvo in šport Republike Slovenije. 2007. *Strategija vseživljenjskosti učenja v Sloveniji*. Ur. Z. Jelenc. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport Republike Slovenije in Javni zavod Pedagoški inštitut.
- Možina, E., ur. 2022. *Ugotovitve raziskave Spretnosti odraslih – PIAAC v Sloveniji: povzetki raziskave in študij*. Ljubljana: Andrigoški center Slovenije.
- Muršak, J., in M. Radovan. 2018. »Razvoj spretnosti in kompetenc ter udeležba v neformalnem izobraževanju.« V *Spretnosti odraslih*, ur. P. Javrh, 145–155. 2. recenzirna in dopolnjena izdaja. Andrigoški center Slovenije.
- National Center for Education Statistic. 2021. »Program for the International Student Assessment Young Adult Follow-up Study (PISA YAFS) 2016 Public Use File (PUF).« <https://nces.ed.gov/pubsearch/pubsinfo.asp?pubid=2021022>.
- OECD. 2015. *Adults, Computers and Problem Solving: What's the Problem?* Pariz: OECD
- Pečar, J. 2020. *Indeks razvojne ogroženosti 2019. Analiza na osnovi podatkov, raz-*

- položljivih od 2009 do 2018*. Kratke analize. Ljubljana: Urad za makroekonomske analize in razvoj.
- Urad republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj. 2020. *Poročilo o razvoju 2020*. Ur. R. Kmet Zupanič. Ljubljana: Urad republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj.
- . 2021. *Poročilo o razvoju 2021*. Ur. R. Kmet Zupanič. Ljubljana: Urad republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj.
- Vidmar, T. 1995. »Ideja permanentnega izobraževanja pri J. A. Komenskem v delu Pampedijska.« *Andragoška spoznanja* 1 (1–2): 48–52.

Some Factors of Diversity of Lifelong Learning in Slovenian Regions

Regional disparities at the level of both cohesion and statistical regions are gradually increasing, as less developed regions find it difficult to outperform more developed ones, while more developed regions recover faster after each crisis (Pečar 2020, Kmet Zupančič 2020). Timely adaptation and strengthening of the relevant skills of the population is particularly important. We start from the assumption that all adults should have developed, at least to some extent, the basic skills or competences they need to engage in a wide range of possible forms of education and training in their immediate and wider local contexts. Lifelong learning has been defined as learning that encompasses all types of learning, from early childhood to the end of life, aimed at both the acquisition of an education or qualification and at personal development, active citizenship and enhancing quality of life. We looked at the conditions under which informal forms of lifelong learning would better develop in the regions to contribute most to digital breakthroughs, and focused on problem-solving skills in technology-rich environments, which in Slovenia are most influenced by two socio-economic factors: age and education.

Keywords: regions, skills, lifelong learning